

Inkludering av barn med hørselshemming i barnegruppen

Barnehagens arbeid med fellesskap på tvers av språk

**Bacheloroppgave
(BMBAC3900)**

Trondheim, april 2021

Bacheloroppgaven er et selvstendig studentarbeid gjennomført ved Dronning Mauds Minne Høgskole for Barnehagelærerutdanning og er godkjent som en del av barnehagelærerutdanningen. Under utarbeidelse av oppgaven har studenten fått veiledning ved DMMH.

DronningMaudsMinne
HØGSKOLE FOR BARNEHAGELÆRERUTDANNING

1. Innholdsfortegnelse

2.	Innledning	3
2.1	<i>Bakgrunn for valg av problemstilling</i>	3
2.2	<i>Problemstilling.....</i>	4
2.3	<i>Oppbygging av oppgaven.....</i>	5
3.	Teorigrunnlag	5
3.1	<i>Barn med hørselshemming i barnehagen</i>	5
3.2	<i>Tilrettelegging og inkludering i barnehagehverdagen</i>	7
3.3	<i>Å være en del av barnefelleskapet.....</i>	8
3.4	<i>Kulturelt mangfold</i>	10
4.	Metode.....	11
4.1	<i>Valg av metode</i>	11
4.2	<i>Utforming av intervjuguide</i>	11
4.3	<i>Utvelging av informanter</i>	12
4.4	<i>Intervjusituasjonen.....</i>	12
4.5	<i>Etiske retningslinjer</i>	13
4.6	<i>Analysearbeid.....</i>	14
4.7	<i>Vurdering av metode.....</i>	14
5.	Presentasjon av resultater og drøfting	15
5.1	<i>Informantenes kompetanse om tilrettelegging for inkludering</i>	15
5.2	<i>Kompetanseøkning og samarbeid i personalgruppa.....</i>	17
5.3	<i>Alle barns utbytte av tegnspråk og tegn til tale</i>	20
5.4	<i>Inkludering i barnefelleskapet</i>	22
6.	Avslutning	24
7.	Referanseliste.....	26
8.	Vedlegg.....	29
8.1	<i>Intervjuguide</i>	29
8.2	<i>Samtykkeskjema.....</i>	31

2. Innledning

2.1 Bakgrunn for valg av problemstilling

Andreas Christian Møller blir betraktet som «døveskolens far» i Norge. Han var selv døv og etter at han gikk på døveskole i København, flyttet han tilbake til Trondheim og startet Norges første døveskole i 1825 (Arnesen, 2009). A.C. Møller barnehage var et tegnspråklig tilbud til barn i opplæringspliktig alder og var tett knyttet til A.C. Møller skole. Barnehagen var et tilbud også for barn i andre kommuner enn Trondheim. Derfor var det flere familier som hadde flyttet langt for at barna deres skulle få gå på Møller barnehage. Dette var fordi alle i Møller barnehage kunne tegnspråk. Noen av de ansatte hadde til og med tegnspråk som morsmål. Barna var der på grunn av tegnspråkmiljøet, identitet, hørselshemmede ansatte og forbilder. Her følte barna seg hjemme. Både A.C. Møller skole og barnehage var statlig og ble styrt av Statped frem til 2017 da Trondheim Kommune tok over (Stortinget, 2018). Dette førte til at de hørselshemmede barna ble satt i en stor barnehage sammen med over 100 hørende barn og voksne som ikke kunne tegnspråk. En slik blanding gir konsekvenser for de hørselshemmede barna som blant annet kan føle på ensomhet i denne sammenhengen, samtidig som det kan bli mye misforståelser hele tiden da man ikke deler språk og barna blir slitne av å hele tiden måtte tilpasse seg.

Da jeg skulle velge tema for denne avhandlingen hadde jeg det ganske klart for meg hva jeg ville forske på, og at det skulle handle om hørselshemmede barn i et hørende fellesskap. Grunnen til at jeg ønsket å forske på dette temaet er at det finnes så lite kunnskap rundt det, og det er heller ikke et tema vi har hatt noe fokus på i løpet av utdanningen. Det er et tema jeg savner, og ved å forske på dette vil jeg få mer innsikt og kunnskap om temaet når jeg selv skal ut i arbeid. Selv har jeg gjennomført et tegnspråkkurs og det var der jeg først ble engasjert i temaet.

I Norge fødes det ca. 60 000 barn hvert år, og rundt 50-100 av dem har hørselstap (Hjelmervik, 2014, s. 174). Det betyr at man som barnehagelærer kan møte på barn med hørselshemming i barnehagen. Derfor er det viktig at barnehagepersonalet har nok kompetanse for hvordan de skal hjelpe barn med hørselshemming inn i fellesskapet. Hørselshemming kan sees i sammenheng med flerkulturalitet. Det er mange likheter mellom hørselshemmede barn i barnehagen og flerspråklige barn i barnehagen. Dette ønsker jeg også å få med i denne

oppgaven. Barnehagen som en inkluderende arena handler blant annet om å tilrettelegge etter barns individuelle behov og for sosial deltakelse (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 26). Jeg interesserer meg for hvordan det i barnehagen blir tilrettelagt for barn med særskilte behov. Dermed ønsker jeg å undersøke dette ved å se på hvordan det blir arbeidet for å inkludere barn med hørselshemming i barnegruppa.

Kibsgaard og Kanstad skriver at barn lærer språk i samhandling med andre barn. Det å få delta i lek og fellesskapet er derfor viktig for andrespråklæringen. Likevel krever leken at barnet har en viss kompetanse i språket for å få delta. Leken gir også muligheter til å kunne utvikle språklig og kulturell kompetanse (Kibsgaard & Kanstad, 2015, s. 11-12). Disse prinsippene for inkludering i leken og i fellesskapet gjelder for alle barn, både flerspråklige barn, barn med hørselshemming og andre barn. Å føle tilhørighet og knytte vennskap er helt sentralt for alle barn, men barn med nedsatt hørsel trenger ekstra støtte for å etablere nære sosiale relasjoner til andre i barnegruppen. For at barn med hørselshemming skal få oppleve å delta i fellesskapet så må personalet tilrettelegge for deltakelse i leken (Hjelmervik, 2014, s. 182).

Motivasjonen min for det valgte temaet har vært å belyse inkludering på tvers av språk i barnehagen. Det finnes ikke noe fasit på hvordan dette skal praktiseres, men målet med denne oppgaven er å belyse kunnskapen rundt dette. Med slik kunnskap blir det lettere for flere å vite hvordan man som ansatt kan bidra til å støtte opp hørselshemmede barn i fellesskapet.

2.2 Problemstilling

Jeg ønsker å få et innblikk i hvordan det arbeides med barn med nedsatt hørsel i barnehagen, og hvordan man i praksis kan arbeide for å inkludere disse barna i barnegruppa og skape et fellesskap. Dermed er problemstillingen min som følger:

Hvordan skape fellesskap når barna ikke deler språk?

Her har jeg valgt å fokusere på barn med hørselshemming, men jeg vil også påpeke at prinsippene for inkludering i fellesskapet gjelder for alle barn. Derfor har jeg også tenkt å trekke noen paralleller til flerspråklige barn.

For lettere å kunne svare på problemstillingen har jeg formulert to forskningsspørsmål ut fra problemstillingen:

- Hvordan arbeider barnehagen med fellesskapet på tvers av språk?
- Hvordan kan man inkludere alle, både barn og voksne, i det hørselshemmede barnets verden?

2.3 Oppbygging av oppgaven

For å gjøre oppgaven mer oversiktlig har jeg valgt å strukturere den ved å dele inn i kapitler og delkapitler. I første kapittel begrunner jeg for valg av tema og problemstilling samt formålet med oppgaven. Andre kapittel består av relevant teori for temaet og problemstillingen. Under dette kapittelet går jeg blant annet inn på hva hørselshemming er, og hvordan det kan arbeides for å gi barn med nedsatt hørsel et best mulig tilbud. Kapittel tre handler om hvilken metode jeg har valgt å benytte meg av for å samle inn data. Her har jeg også beskrevet utformingen av intervjuguide (vedlegg 8.1) og gjennomføringen av intervjuene. I kapittel fire presenterer jeg resultatene og drøftinger. Her setter jeg opp funnene mot hverandre og drøfter de i lys av relevant teori for oppgaven. Avslutningsvis i siste kapittel, vil jeg komme med en konklusjon og avslutning for oppgaven og problemstillingen min.

3. Teorigrunnlag

I denne delen av oppgaven skal jeg ta for meg ulike teorier som er relevante for min problemstilling. Det første jeg vil ta for meg er barn med hørselshemming i barnehagen, og deretter ønsker jeg å gå inn på tilrettelegging og inkludering. Videre vil jeg gå mer i dybden på barn med nedsatt hørsel i barnefellesskapet, samt hvordan de voksne kan legge til rette for barnas deltakelse i barnefellesskapet. Til slutt skal jeg se på kulturelt mangfold i et barnehagemiljø. Pedagogisk leders rolle vil også bli nevnt underveis. Her vil jeg henviser til lovverk og tidligere forskning.

3.1 Barn med hørselshemming i barnehagen

Begrepet hørselshemming utgjør alle de ulike gradene og artene av hørselstap. Dette innebærer alt fra å ha litt nedsatt hørsel, til og være helt døv. Hørselstapet kan være medfødt eller det kan oppstå senere i livet (Falkenberg & Kvam, 2012, s. 426). Lydbølger beveger seg med et visst antall svingninger i sekundet, frekvens, som oppgis i Hertz (Hz). Det menneskelige øret kan normalt oppfatte lyder i frekvensområdet 20Hz til 20KHz. Hørselstap blir målt i minste oppfattede lydstyrke og oppgis i dB HL (decibel hearinglevel), hvor en normalhørende vil oppfatte lyder på 26 dB eller mer. Ligger man i området mellom 26-40 dB har man lett

hørselstap, moderat hørselstap er mellom 41-60 dB og stort hørselstap er når man ikke hører lyder med lydstyrke under området 61-80 dB. Hører man ikke noe under 80 dB, regnes det som alvorlig hørselstap og man kan da regnes som helt døv (Falkenberg & Kvam, 2012, s. 426).

Hørselshemmede, hørselstap, nedsatt hørsel og døv er betegnelser som vil bli brukt i denne oppgaven som en beskrivelse av alle ulike grader av hørselstap.

Ved hjelp av hørselsscreening er det mulig å diagnostisere hørselstap hos barn mye tidligere enn før. På denne måten blir det lettere å iverksette tidlig tiltak for barnet og dette kan igjen bidra til gode utviklingsbetingelser (Laugen & Heian, 2017, s. 186). Barn med et så stort hørselstap kan ofte ikke høre lyder i det hele tatt, og derfor vil de ikke ha kapasitet til å lære å kommunisere ved bruk av talespråket. Disse barna må derfor bruke tegn til tale eller tegnspråk som kommunikasjonsform. Rammeplanen nevner at alle barna skal oppleve å bli sett, respektert, forstått og få den støtten og hjelpen de har behov for, samt at barnehagen skal gi barna mulighet til å utvikle tillit (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 19).

Tegn til tale er en kommunikasjonsform hvor språket blir visualisert ved hjelp av tegn. Tegn til tale er ikke et eget språk, med det er en metode som skal hjelpe med å oppfatte det muntlige språket (Utdanningsdirektoratet, 2015). Norsk tegnspråk derimot, ble i 2009 anerkjent som et fullverdig språk i Norge. Tegnspråk er både et gestuelt og et visuelt språk. Det er gestuelt fordi man bruker hendene, ansiktet og kroppen til å uttrykke seg. Språket oppfattes gjennom synet og er derfor visuelt også. Tegnspråk er et fullverdig språk som har egne grammatiske regler og setningsoppbygging. Språket er utviklet i kommunikasjon mellom døve mennesker i Norge. I likhet med andre språk er tegnspråket i stadig utvikling og påvirkes av blant annet kultur, tradisjoner, talespråket og andre lands tegnspråk. Ulike land har sine nasjonale tegnspråk (Norges døveforbund, 2016).

Vanligvis bruker vi stemmen vår når vi skal få andre menneskers oppmerksomhet. Barn med sterk hørselshemming vil ikke få med seg disse signalene. Derfor er det viktig at personalet er bevisste på dette slik at man kan finne andre metoder å skaffe seg deres oppmerksomhet. Eksempler på dette kan være at man tar dem lett på skuldra eller vinker med hånden for å signalisere at du vil formidle noe til dem (Sjøvik, 2014, s. 164). Personalet må være bevisste når de snakker mot det hørselshemmede barnet. De må ta hensyn til lysforhold og plassering i rommet. Dette er viktig fordi barn med hørselstap må klare å tolke mimikk, lese av

munnebevegelser og lignende for å klare å oppfatte det som blir sagt (Sjøvik, 2014, s. 164). Dermed må personalet være bevisste på å snakke innen synsvidde mot den med hørselshemming og at lyset i rommet må være på den som snakker og ikke den med nedsatt hørsel. Slike hensyn bør formidles til de andre barna i barnegruppa slik at de også er bevisste på dette når de snakker med hverandre.

3.2 Tilrettelegging og inkludering i barnehagehverdagen

I denne oppgaven vil jeg ta utgangspunkt i Statped sin beskrivelse av inkludering, samt hva rammeplanen for barnehagen legger i begrepet. Inkludering i barnehagen handler om å tilpasse læringsmiljøet til mangfoldet blant barna og gi alle en reell mulighet til å delta både i det faglige og i det sosiale fellesskapet. Inkludering i barnehagens læringsfellesskap innebærer at alle opplever sosial tilhørighet, og at det pedagogiske tilbudet er tilpasset hvert enkelt barns forutsetning og behov, slik at alle får mulighet til faglig og menneskelig utvikling (Statped, 2020).

I likhet med Statped beskriver rammeplanen inkludering i barnehagen ved å vektlegge tilrettelegging for sosial deltakelse. Dette betyr at barnehagens innhold må formidles på en slik måte at alle barn kan delta ut fra deres egne forutsetninger og behov. I barnehagen er leken den viktigste sosialiseringsarenaen, og derfor skal barnehagen sørge for at barn som mottar spesialpedagogisk hjelp, inkluderes i barnegruppa og i det allmennpedagogiske tilbudet (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 40).

Alle barn, også hørselshemmede barn, lærer gjennom å være deltakere i samspill med andre. Innenfor et slikt perspektiv blir læring sett på som en prosess som foregår hele tiden i ulike aktiviteter og hendelser (Kristoffersen & Simonsen, 2013, s. 3). I rammeplanen står det at personalet skal arbeide for et inkluderende fellesskap og at de skal legge til rette for at barna kan bidra i egen og andres læring (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 22). Skal hørselshemmede barn bli en del av fellesskapet så må barnehagen legge til rette for et kommunikasjonsmiljø som ivaretar behovet for visuell tilrettelegging (Kristoffersen & Simonsen, 2013, s. 3).

Når et hørselshemmet barn skal kommunisere i et hørende miljø, er det flere ting som er viktig å passe på. For eksempel er det viktig at barnehagen sørger for at barnet får stimulert ulike kommunikasjonsstrategier. Dette kan være tilrettelegging for munnavlesning og avlesning av ansiktsuttrykk og kroppsspråk som et fint hjelpemiddel for å oppfatte det som blir formidlet. Et

annet eksempel er at barnehagen legger til rette for de sosiale ferdighetene. Å be om gjentakelser for det som ble sagt, rette opp i misforståelser og å be om å få være med i lek er eksempler på dette (Pritchard & Zahl, 2013, s. 6). Like viktig er det også at de hørende i barnehagen, både barn og voksne, utvikler gode kommunikasjonsstrategier. Eksempelvis kan dette være å bevisstgjøre seg på lys- og støyforholdene i situasjonen, opprette øyekontakt med den hørselshemmede før man begynner å snakke, eller å vise tegn til at du vil formidle noe. Et annet eksempel er plasseringen av barnet i ulike fellesaktiviteter, som for eksempel måltid og lek. I slike situasjoner er det lønnsomt at barnet får en oversikt over det som skjer og kan se både pedagogen og de andre barna (Pritchard & Zahl, 2013, s. 6).

Tilrettelegging for hørselshemmede barn i barnehagen innebærer først og fremst at personalet har kunnskap om hørselshemming og hvordan hørselshemming hindrer barnet i normal språkutvikling, og at de har kompetanse til å utforme et tilbud som gir barnet optimale utviklingsmuligheter. Barnehageloven påpeker at barn under opplæringspliktig alder har rett til spesialpedagogisk hjelp dersom de har behov for det. Formålet med dette er å gi barnet tidlig hjelp og støtte i utvikling og læring av språkferdigheter (Barnehageloven, 2020, §31). Videre påpeker barnehageloven at barn med tegnspråk som førstespråk, eller som har behov for tegnspråkopplæring, har rett på tegnspråkopplæring. I samarbeid med barnet og barnets foreldre skal dette tilbudet utformes, hvor foreldrenes syn skal vektlegges (Barnehageloven, 2020, §32).

Når man arbeider med barn med særskilte behov er det viktig å finne naturlige situasjoner i barnehagehverdagen hvor den spesialpedagogiske hjelpen kan bli inkludert. Det er viktig at personalet er kreative og bruker fantasien sin for å løse dette. I tillegg er det viktig å ha en balanse mellom støtte, hjelp og invadering. Dette balansen er viktig for at barnet skal få prøve å klare seg selv i noen situasjoner slik at personalet ikke hele tiden bryter inn for å gi barnet ekstra støtte. De ansatte må også sørge for at barn med særskilte behov er inkludert i fellesskapet. Selv om barnet er fysisk til stede så vil ikke det automatisk bety at barnet er deltagende i fellesskapet. For å kunne skape vennskap og sosial kontakt, er det viktig at personalet bygger opp selvbilde til barnet. Slikt arbeid krever at personalet er bevisste på eget grunnsyn og verdigrunnlag (Sjøvik, 2014, s. 354-359).

3.3 Å være en del av barnefellesskapet

I Rammeplanen vektlegges viktigheten med et inkluderende fellesskap der det er plass til det enkelte barnet. Barnehagen må gi det enkelte barnet støtte og utfordringer ut fra egne

forutsetninger og bidra til et meningsfullt liv i fellesskap med andre barn og voksne. Rammeplanen nevner også at alle skal ha like muligheter til å bli sett, hørt og oppmuntret til å delta i fellesskapet, samt få gode opplevelser ved å delta i lek (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 10). Kanstad og Kibsgaard skriver om at det å inkluderes i lek er viktig for å kjenne at man hører til og har en plass i fellesskapet i barnegruppen. Lek utvikles gjennom språk og språk utvikles gjennom lek (Kanstad & Kibsgaard, 2015, s. 12). For at de hørselshemmede barna skal få mulighet til å delta i fellesskapet må personalet tilrettelegge for å oppnå deltakelse i leken. Dette arbeidet er kanskje det mest utfordrende når det gjelder barn med hørselstap. Barnehagepersonalet har en grunnleggende kompetanse om barns utvikling, som også er relevant for barn med nedsatt hørsel. Likevel krever pedagogisk tilrettelegging for hørselshemmede barn spesiell kompetanse. Noen viktige samarbeidspartnere man kan benytte seg av da er blant annet PPT og Statped (Hjelmervik, 2014, s. 181-182).

Barn med funksjonshemninger kan ofte oppleve frustrasjon og begrensninger i samspill med andre barn. Fysiske funksjonshemninger, som for eksempel nedsatt hørsel, kan gjøre at de får mindre naturlig kontakt og samhandling med andre barn i barnegruppen (Gunnestad, 2014, s. 343). Her kan personalet være en støtte for barnet med hørselshemming ved å gå inn i leken og ta en rolle eller være med som støtte på den kommunikative delen av leken. I noen tilfeller vil barn kunne bli utestengt fra leken fordi de ikke kan reglene som gjelder for leken eller har de grunnleggende ferdighetene som trengs. Barn med nedsatt hørsel kan gå glipp av en del kommunikasjon blant andre barn og dermed ikke få med seg reglene som gjelder for leken (Gunnestad, 2014, s. 344).

Opplevelser av å høre til i et fellesskap med lek, aktiviteter og samvær, er helt grunnleggende for alle barn og også noe som burde få mer fokus i spesialpedagogikken. Å være en del av dette fellesskapet bygger opp en følelse av identitet og menneskeverd, en følelse av å være noe og å høre til (Gunnestad, 2014, s. 344).

I en del sammenhenger kan barn med hørselshemming oppleve at de er til stede, men ikke med. Eller at de er med, men på andres premisser. De hjelpes inn i leken eller aktiviteten, men de opplever ikke et samspill på lik linje. Her kan det være et behov for å oppleve fellesskap og lek med andre barn som er i samme situasjon som seg selv. Dette er noe som har blitt praktisert i forbindelse med døve barn, da de er avhengige av å sosialisere seg med andre døve barn for å få utviklet språket sitt (Gunnestad, 2014, s. 345).

3.4 Kulturelt mangfold

Begrepet mangfold betyr forskjellighet eller sammensatthet. I samfunnsvitenskapelig sammenheng handler mangfold om at vi er forskjellige. Noen av disse forskjellene handler om etnisitet, religion/livssyn, kultur og funksjonsnivå. Kulturelt mangfold innebærer at vi har ulike virkelighetsoppfatninger, verdier og normer. Vår kultur er en del av oss og den preger hverdagen vår (Larsen & Slåtten, 2019, s. 51). I min oppgave har jeg valgt å knytte mangfold til kultur, språk og funksjonsnedsettelse. Mangfoldig funksjonsnivå er menneskets mulighet og evne til å fungere i omgivelsene sine. Mangfoldet kan være både synlig og ikke synlig. Hørselshemming hos et menneske vil ikke alltid være synlig og kan være til hinder når det er snakk om å etablere og vedlikeholde et sosialt liv. Mangfold handler altså i prinsippet om at funksjonsevnen varierer hos oss mennesker (2019, s. 53).

Hvor synlig mangfoldet er i barnehagen avhenger av hvordan personalet jobber med mangfoldet (Moen, 2004, s. 153). Forskjellene innenfor kulturene blir ofte synliggjort gjennom barnas språk, uttrykk, navn eller klær. Forskjellene kan også komme frem i barnehagen ved at man arbeider med mangfoldet og henger opp forskjellige ting på veggene i barnehagen. Det er ikke bare barna som bidrar til mangfoldet i barnehagen, det kan også være foreldre med minoritetsbakgrunn eller ansatte. Foreldre eller ansatte med minoritetsbakgrunn vil ha ulik sosial og kulturell bakgrunn og har kanskje en annen kjennskap til barnehage og dermed møter barnehagen med ulike forutsetninger. Derfor er det viktig at barnehagen er imøtekommende da det vil påvirke samarbeidet mellom foreldre og barnehagen (Gjervan, Andersen & Bleka, 2006, s. 91-92).

Hvordan mangfoldet blir ivaretatt i barnehagen vil være en konsekvens av hvilken tilnærming personalet har til kulturelt mangfold. De kan ha både en ressursorientert og en problemorientert tilnærming. En ressursorientert barnehage vil se mangfoldet som en ressurs og verdi som kan bygges videre på. Noen ganger kan mangfoldet by på utfordringer om barnehagen har en problemorientert tilnærming til kulturelt mangfold (Gjervan, Andersen & Bleka, 2006, s. 130-132). Da er det viktig at lederne i barnehagen tar ansvar, og særlig pedagogisk leder. Rammeplanen nevner blant annet at barnehagen skal fremme respekt for menneskeverdet og verdsette og fremme mangfold. Barna skal få oppleve at det finnes ulike måter å leve, tenke og handle på. Barnehagen skal også gi felles erfaringer og synliggjøre verdien av et fellesskap (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 11).

4. Metode

I dette kapittelet vil jeg først ta for meg valg av metode samt intervju og observasjon som kvalitativ metode. Videre vil jeg beskrive hvordan intervjuguiden ble til og om utvalget av informanter. Deretter skal jeg ta for meg hvordan intervjusituasjonene og gjennomføringen var, og hvilke problemer jeg støtte på. Analysearbeid og etiske retningslinjer vil også bli belyst i henhold til hvordan jeg har arbeidet med funnene mine. Til slutt skal jeg ta for meg vurdering av metode.

4.1 Valg av metode

Metode er en fremgangsmåte for å få svar på spørsmål og få ny kunnskap innenfor et felt. De ulike metodene handler om hvordan vi henter inn, organiserer og tolker informasjonen (Larsen, 2017, s. 17). Det finnes mange ulike former for metode, men hovedsakelig finnes det to typer; kvalitativ og kvantitativ metode. Jeg har valgt å benytte meg av kvalitativ metode.

Kvalitative intervju er en vanlig metode å benytte når man har behov for å gi informantene større frihet til å utdype seg. Jeg har valgt å benytte meg av en-til-en-intervjuer for å samle inn data. Dette ønsket jeg å gjøre for å skaffe mer fyldige og detaljerte beskrivelser av informantenes forståelse, følelser, erfaringer, oppfatninger, meninger, holdninger og refleksjoner knyttet til barn med hørselshemming i barnehagen. Med andre ord valgte jeg denne metoden for å gå mer i dybden på dette temaet.

Dalland (2017) skriver at intervju og observasjon er nært forbundet med hverandre innenfor kvalitativ metode. Derfor var det aktuelt for meg å kombinere både intervju og observasjon i denne oppgaven.

4.2 Utforming av intervjuguide

En intervjuguide er en oversikt over generelle spørsmål og temaer som skal gjennomgås i intervjuet. De ulike temaene skal være utarbeidet med bakgrunn i den valgte problemstillingen for å kunne bidra til å belyse problemstillingen i undersøkelsen. Under utformingen av intervjuguiden valgte jeg meg noen sentrale deltemaer som inngår i den overordnede problemstillingen (Johannessen mfl., 2016, s.149). Deltemaene ble dermed fellesskap på tvers av språk, inkludering i barnefellesskapet og kulturelt mangfold i barnehagen. Ut fra disse deltemaene utformet jeg noen forskningsspørsmål. Deretter utformet jeg intervju spørsmål for å

gå mer i dybden på forskningsspørsmålene, samt skaffe mer informasjon om temaene. For å få mer utdypende informasjon stilte jeg også oppfølgingsspørsmål under intervjuene med utgangspunkt i hva som ble besvart på hvert enkelt spørsmål (Johannessen mfl., 2016, s. 149).

4.3 Utvelging av informanter

Strategisk utvelgelse av informanter står sentralt i kvalitative undersøkelser. Det innebærer at man på forhånd bestemmer seg for hvem som må delta for å få samlet nødvendig data. For å få svar på problemstillingen ville jeg intervju noen med kunnskap rundt temaet. Dermed ble neste steg å velge ut informanter som skulle delta på undersøkelsen (Johannessen mfl., 2016, s. 117).

Jeg valgte å intervju en pedagogiske leder (informant A) med mye erfaring fra å jobbe med hørselshemmede barn i barnehagen. Egentlig ville jeg intervju to pedagogiske ledere fra samme avdeling på barnehagen, hvor den ene selv var döv og den andre var hørende. Med på grunn av covid-19 var ikke dette mulig å gjennomføre. Likevel var den pedagogiske lederen jeg fikk intervjuet en god informant til oppgaven min da hun jobber og har jobbet mye med barn med hørselshemming og kan tegnspråk flytende. Jeg valgte også å intervju en informant med nedsatt hørsel (informant B) som selv har gått i en «vanlig» barnehage med andre hørende barn. Dette var for å få et innblikk i hvilken forskjell det kan være å gå i en barnehage med andre hørselshemmede kontra en barnehage med bare hørende. Til slutt intervjuet jeg en døvetolk (informant C) som har mye erfaring med tegnspråk. Jeg fikk også muligheten til å komme i barnehagen hvor den pedagogiske lederen jobbet slik at jeg fikk se hvordan de hadde det i barnehagen med de hørselshemmede barn. I forkant av alle intervjuene sendte jeg ut et samtykkeskjema samt intervjuguiden slik at informantene mine kunne lese gjennom og forberede seg litt.

4.4 Intervjusituasjonen

Et intervju er en mellommenneskelig og samtalelignende situasjon mellom to personer. Som intervjuer er det jeg som definerer situasjonen, presenterer samtaletemaene og styrer intervjuet ved å stille spørsmålene mine. Her er det informanten som hovedsakelig viser åpenhet, og jeg som intervjuer tar imot informasjonen. Derfor er det viktig at informanten ikke oppgir opplysninger om barnehagen eller om seg selv på en slik måte at det oppleves som ubehagelig (Bergsland & Jæger, 2014, s. 72).

Intervjuer kan ha ulike former avhengig av hvilke typer svar man er ute etter. Det kan være alt fra et ustrukturert intervju til et strukturert intervju med faste svaralternativer. Et delvis strukturert intervju, eller semistrukturert intervju, tar utgangspunkt i en intervjuguide, men både rekkefølge, tema og spørsmål kan variere (Johannessen mfl., 2016, s.148).

Informantene mine fikk selv bestemme hvor intervjuene skulle finne sted. Et intervju ble gjort i en barnehage, et ble gjort på en restaurant og det siste ble gjort over telefon. Ved et telefonintervju mister man muligheten til å bruke kroppsspråket, slik som å nikke for å få informanten til å fortsette å snakke i en påbegynt retning. Det betyr at deler av samtaleaspektet, som det gode intervjuet er avhengig av, forsvinner (Tjora, 2017, s. 169). Under telefonintervjuet gjentok jeg spørsmålene og noe av det informanten sa for å forsikre meg om at hun hadde forstått spørsmålet og at jeg hadde oppfattet henne riktig. Dette gav mulighet for oss begge å korrigere dersom den ene hadde mistolket noe. Det å gjenta deler av noe informanten sa, er en strategi som brukes for å kompensere for mangelen på kroppsspråk. Telefonintervjuet ble en del kortere enn intervjuene jeg hadde ansikt-til-ansikt. Dette kan være fordi jeg forholdt meg mer til de planlagte spørsmålene da samtale over telefon har et mer formelt preg (Tjora, 2017, s. 169-170). Skal man gjennomføre dybdeintervjuer vil ansikt-til-ansikt-intervju være en fordel. Med tanke på økonomiske og praktiske grunner vil det i noen tilfeller være hensiktsmessig med telefonintervju. Ettersom informanten hadde et tidspress på seg ble telefonintervju den beste løsningen (Tjora, 2017, s. 169-170).

4.5 Etsiske retningslinjer

Behandling av personopplysninger er viktig ved forskningsetikk. Det er lovfestet at man ikke skal bli krenket gjennom behandlingen av personopplysninger (Lov om behandling av personopplysninger, 2018, §1). Johannessen skriver også at etiske problemstillinger kan dukke opp når det berører mennesker direkte, som ved et intervju (2016, s. 84). Jeg har lagt stor vekt på anonymisering ved å lage bokstaver på informantene mine. Samtykkeskjemaet (vedlegg 8.2) inneholder kort informasjon om hvem jeg er, og hvilket tema jeg skriver om. Videre står det også at dette var frivillig å delta på, samt at alt vil bli slettet når avhandlingen er ferdig skrevet og at alt ble anonymisert. Dette er en formalitet som skal sørge for at de etiske retningslinjene blir fulgt.

Jeg sendte samtykkeskjema på mail og fikk muntlig samtykke fra alle mine informanter. Intervju med informant A og B ble gjort i barnehagen. Jeg hadde med meg samtykkeskjemaet

i tilfelle de ville se gjennom det igjen før vi startet. Personopplysningsloven stiller krav til samtykke. Man kan få samtykke både muntlig og skriftlig (Johannessen mfl., 2016, s. 91).

4.6 Analysearbeid

Jeg har analysert meningsinnholdet om fenomenet fellesskap på tvers av språk. I slike fenomenologiske studier er det innholdet i datamaterialet som forskeren fokuserer på. Dette er for eksempel det informantene har sagt i et intervju (Johannessen mfl., 2016, s. 171). For å kunne filtrere hva som var relevant og ikke for denne oppgaven, valgte jeg å sette problemstillingen i fokus i etterkant av intervjuene. Bergsland og Jæger beskriver det å mestre å skape skille mellom informantens utsagn og tolkninger og egne tolkninger av disse i teksten, som en utfordring ved analyse- og tolkningsarbeidet (Bergsland & Jæger, 2014, s. 82). For å gjøre datamaterialet så transparent som mulig, har jeg gjengitt noen av informantenes sitater i presentasjonen av resultater og drøfting, og deretter vist hvordan man fortolker dette (Bergsland & Jæger, 2014, s. 82).

4.7 Vurdering av metode

Når man skal gå fram med innsamlingsdata i en slik oppgave som dette, så er det viktig å være kritisk over både innsamlingsstrategiene og metoden som er benyttet. Troverdighet til de som skrives er et spørsmål som kommer når man skal forske på noe. Skal forskningsprosjektet anses som vellykket, er det viktig at funn er troverdige. Reliabilitet er et begrep i kvalitative studier som kan knyttes opp til spørsmålet om troverdighet. Dette kan være spørsmål om hvorvidt forskningen utføres på en tillitsvekkende måte, hvordan datamaterialet samles inn og i hvor stor grad dette er pålitelig, samt hvordan dette igjen blir bearbeidet, analysert og tolket (Bergsland & Jæger, 2014, s. 80). Da jeg har valgt å bruke intervju som metode må jeg stole på at det informantene sier i intervjuet er troverdig. Hvordan jeg tolker funnene er påvirket av min erfaringsbakgrunn. Dersom det hadde blitt gjort av noen andre, kunne de ha blitt tolket på en annen måte. Under presentasjonen av resultater og drøftinger viser jeg flere sitat fra informantene mine for å styrke reliabiliteten (Johannessen mfl., 2016, s. 231-232).

Et annet begrep er validitet. Dette omhandler dataenes relevans for problemstillingen som skal undersøkes, samt i hvilken grad resultatene er aktuelle for det utvalget og fenomenet som er undersøkt (Bergsland & Jæger, 2014, s. 80). Jeg føler at jeg fikk et detaljert og fyldig datamateriale av informantene mine selv om jeg kanskje skulle ønske jeg hadde gjort om litt på

intervjuguiden. I forkant av intervjuene prøvde jeg å tilegne meg litt kunnskap rundt det fenomenet jeg skulle undersøke, slik at jeg kunne stille gode oppfølgingsspørsmål og eventuelt omformulere meg slik at informantene ikke misforsto noe. Det å forhindre misforståelser var med på å styrke validiteten fordi det sikret at datamaterialet jeg samlet inn var relevant for problemstillingen (Bergslang & Jæger, 2014, s. 80). I undersøkelsen av problemstillingen min intervjuet jeg tre informanter. Dette var tre informanter med ulike bakgrunn og kunnskap rundt temaet. Hadde jeg inkludert flere informanter i innsamlingen av data, så ville nok resultatet blitt annerledes. Resultatet ville også blitt annerledes om jeg hadde fått enda større mulighet til å benytte meg av observasjon som metode. Jeg ville være til stede på avdelingen og se hvordan de har det der og hvordan en vanlig dag i barnehagen hadde sett ut. Dette ble da altså ikke mulig på grunn av Covid-19. Jeg fikk likevel sett litt av avdelingen.

5. Presentasjon av resultater og drøfting

I dette kapitlet vil jeg presentere funnene mine fra informantene som bidrar til å belyse problemstillingen min. Funnene vil bli drøftet opp mot teoriene fra kapittel 2. Formålet med denne oppgaven var å finne svar på følgende problemstilling:

Hvordan skape fellesskap når barna ikke deler språk?

Informant A er utdannet barnehagelærer og har i tillegg tatt utdanning innen tegnspråk og tolk, i tillegg har hun 10 års erfaring i barnehage med hørselshemmede barn. Informant B er utdannet barnehagelærer og har egen erfaring innen temaet da hun selv har nedsatt hørsel. Informant C er utdannet tolk og har 30 års erfaring innen tolk og tegnspråk og har mye kunnskap om tegnspråk og hørselshemming. Hun har også hatt en døv samboer. I denne oppgaven vil intervjuet med informant A i størst grad bli brukt, mens funnene fra informant B og C vil utfylle dette.

5.1 Informantenes kompetanse om tilrettelegging for inkludering

Da jeg spurte informant A og C om hva slags tilrettelegging man kan gjøre for å inkludere et barn med nedsatt hørsel i barnegruppen, svarte begge to ganske raskt at det handler primært om å gjøre folk i stand til å forstå tegnspråk. Den beste måten å inkludere hørselshemmede på er at alle kan tegnspråk. Hvis man ikke bruker tegnspråk så bør man hvertfall ha tegn til tale som støtte opp mot språket. Videre nevner informant A at det er viktig å arbeide i små grupper hvor

man kan bytte litt på hvem som er med. Har man for eksempel temaarbeid i barnehagen, så kan man starte med å introdusere temaet en-til-en med det hørselshemmede barnet slik at barnet får forberedt seg litt og har litt begreper på forhånd. Dette vil gjøre at barnet lettere klarer å henge med. Deretter kan man ta det videre i små grupper for så å øke gruppene etter hvert, og senere gjøre det felles med hele barnegruppa. Dette gjør at alle tar det med seg inn i leken og har et felles grunnlag.

«Er man i mindre grupper så bråker det mindre og det er lettere å få med seg det som skjer.» - Informant A

Teoretisk kan disse funnene sees i sammenheng med det Hjelmervik sier om trivsel og utvikling hos det hørselshemmede barnet. Hun nevner at barnegruppens størrelse vil ha en avgjørende betydning for barnets trivsel og utvikling. Arbeider man i store grupper vil det gi mer uro, støy og virke mer uoversiktlig i motsetning til mindre grupper. Derfor vil det være hensiktsmessig å danne en mindre gruppe med deltakere slik at det blir mindre støy og lettere for barnet med nedsatt hørsel å få med seg det som skjer (Hjelmervik, 2014, s. 183). En annen fordel med å danne mindre grupper er at de hørende barna etter hvert lærer seg nyttige strategier for å kommunisere med det hørselshemmede barnet. Her vil det være viktig at de voksne gir kunnskap til barna om blant annet hvordan man oppnår oppmerksomhet, at blikkontakt er viktig, at de må snakke tydelig og ikke snakke i munnen på hverandre eller lage for mye bråk osv. Det kan også være fint å ta en runde om øret og hvordan det fungerer. Er barnet med nedsatt hørsel tegnspråklig vil også denne gruppen være egnet for felles opplæring i tegnspråklig kommunikasjon (Hjelmervik, 2014, s. 183).

Kommunikasjon og språk påvirker og påvirkes av alle sider ved barnets utvikling. Dette er noe barnehagen skal være bevisste på sier rammeplanen (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 23). Ifølge Hjelmervik er barnehagens grunnleggende oppgave å legge til rette for god språkstimulering. God språkutvikling er relevant for at barnet skal kunne fungere i språklig samhandling med andre og delta som et likeverdig medlem i barnegruppa. Samspill med andre mennesker er sentralt for barns utvikling og læring, både sosialt, språklig, intellektuelt og emosjonelt (Hjelmervik, 2014, s. 181). Gjennom denne dialog og dette samspill skal barna støttes i å kommunisere, lytte, forstå, medvirke og skape egen mening (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 23).

Skal man inkludere barn med hørselstap i barnehagehverdagen er det noen viktige elementer å tenke på. Jeg sier meg enig i refleksjonene til informant A om at man må blant annet tenke på plassering i samling eller ved et måltid. I slike situasjoner må barnet med hørselstap kunne se den som prater, da vil for eksempel runde bord være en fordel under måltider. Det å se den som prater er viktig for munnnavlesning. Man bør også passe på at alle har fått informasjonen, i samling for eksempel, om man stiller et spørsmål må man vente til barnet med hørselstap har oppfattet spørsmålet da dette kan ta litt lenger tid enn hos de hørende barna, slik at dette barnet også får mulighet til å svare. Her kan vi også trekke noen paralleller til flerspråklige barn. Her vil det også være viktig å arbeide i små grupper samt være påpasselig med plasseringen av de flerspråklige barna i ulike hverdagssituasjoner i barnehagen. En annen likhet med flerspråklige barn, hvertfall i starten hvor de ikke kan norsk, er at det er viktig å gi dem tid. Man bør vente til de har oppfattet spørsmålet da de gjerne bruker lenger tid til å forstå fordi de ikke kan språket. Ved å gi dem litt tid kan de også få muligheten til å svare uten å føle seg overkjørt av andre. Det vil også være greit å gjenta spørsmålet, dette gjelder egentlig hos alle barn da gjentakelse er viktig for å sikre at alle har fått samme spørsmål.

Barn med nedsatt hørsel blir mye mer sliten enn de andre barna fordi de hele tiden prøver å henge med. Da mener jeg i likhet med informant A, at det kan være greit å tilpasse hverdagen og ha en liten pause eller et lite avbrekk hvor de får slappe av eller ta seg en dupp. Det er som vist mange måter å tilrettelegge for inkludering på. Likevel kan man støtte på en del utfordringer i barnehagehverdagen som ikke vil gjøre alt dette mulig. En barnehagehverdag kan være travel og det er mye man skal igjennom løpet av et barnehageår. Dette kan by på utfordringer i form at det ikke blir tid til en å ta en liten pause slik at barnet får slappet av. I tillegg vil en travel hverdag kanskje føre til stress blant de voksne som gjør det lett å glemme å tenke på enkle ting som plassering i forhold til lys og munnnavlesning eller at man har det travelt og raser gjennom samlingen uten å gi det hørselshemmede barnet sjansen til å oppfatte det som skjer.

Tilrettelegging for inkludering handler primært om å gjøre folk i stand til å forstå tegnspråk. Den beste måten å inkludere hørselshemmede barn på er at alle kan tegnspråk. Det er viktig å arbeide i små grupper og skal man starte med et temaarbeid så bør man introdusere dette en-til-en med det hørselshemmede barnet først, for så å øke gruppene etter hvert og til slutt arbeide med det i fellesskap.

5.2 Kompetanseøkning og samarbeid i personalgruppa

Språk og kunnskap var det informantene mine svarte da jeg spurte de om hvordan man kan inkludere både barn og voksne i det hørselshemmede barnets verden.

Alle tre informantene er opptatte av at det bør gjøres noen grep for å få opp kompetansen rundt tegnspråk. De voksne bør komme seg på tegnspråkkurs, noe som gjøres gjennom Statped. Det kommer også fram at man bør jobbe med å øke kunnskapen blant personalet og barna. Som tidligere nevnt kan man snakke om hvordan øret virker og hvordan et høreapparat fungerer både med barna og også de voksne.

«Det å være inkludert i det hørselshemmede barnets verden handler veldig mye om å forstå språket, og det å kommunisere med et annet språk» - Informant C

Informant C nevner at det å øke kunnskap og samarbeide handler om å ta kontakt der man har kompetanse for å få informasjon om hva som må gjøres. I arbeid med hørselshemmede barn har barnehagen mange samarbeidspartnere, blant annet Statped. En annen viktig faktor i personalsamarbeidet er å dele den kunnskapen man har og vise hverandre, ta imot tips, triks og spørsmål. Man må også tørre å ta imot konstruktiv kritikk og ikke være redd for å spørre om man er usikker på noe. Informant A sier også at de setter av tid i møter for å ta opp temaet og dele artikler, bøker og fagstoff med hverandre som kan være nyttige å lese.

Som tidligere nevnt påpeker barnehageloven at barn under opplæringspliktig alder har rett til spesialpedagogisk hjelp dersom de har behov for det og formålet med dette er å gi barnet tidlig støtte i utvikling og læring av språkferdigheter (Barnehageloven, 2020, § 31). Spesialpedagogisk hjelp i barnehagen handler om innhold og omfang og kan organiseres på ulike måter. Barn med rett til spesialpedagogisk hjelp skal også inkluderes i barnehagens ordinære tilbud. De skal få muligheten til å delta i barnegruppen på lik linje med alle de andre barna (Groven, 2017, s. 77-78). Måten det spesialpedagogiske hjelpetiltaket organiseres på er viktig med tanke på barnets mulighet til å skape tilhørighet til barnefellesskapet. I teorikapittelet ble det nevnt at det er viktig å finne naturlige situasjoner i barnehagehverdagen hvor det spesialpedagogiske tilbudet kan bli inkludert. Dette er for å sikre at barnet med særskilte behov blir inkludert i barnehagens ordinære tilbud og fellesskapet (Sjøvik, 2014, s. 354-359). Dette samsvarer med Hillesøy som skriver om at det vil være gunstig at timene med spesialpedagog finner sted innenfor rammen av fellesskapets aktiviteter slik at barnet også inkluderes i det ordinære tilbudet i barnehagen (Hillesøy, 2019, s. 27-28). Dette er viktig for å skape fellesskap

i barnehagen. Barna skal føle at de hører til og får mulighet til å delta like mye i barnehagehverdagen, uavhengig av om de har behov for litt ekstra støtte eller ikke.

I lov om barnehager § 31 legges det visse føringer for spesialpedagogisk hjelp: «Spesialpedagogisk hjelp kan gis til barnet individuelt eller i gruppe.» Det er viktig at organiseringen av spesialpedagogiske hjelpetiltak og tegnspråkopplæring ikke reduserer barnets fysiske tilstedeværelse. Både jeg og informantene er enig i at barnet med nedsatt hørsel er alle sitt ansvar og at det derfor er viktig at spesialpedagogen inkluderer de voksne på avdelingen i arbeid med det hørselshemmede barnet. Da unngår man at tiltakene faller fra når spesialpedagogen ikke er til stede.

«Spesialpedagogen må dele barnet med alle, det er alle sitt ansvar, alle må lese for å få kunnskap og lære seg tegn.» - Informant A

For å kunne tilrettelegge for hørselshemmede barn i barnehagen innebærer det at personalet har kunnskap om hørselshemming og hvordan dette hindrer barnet i normal språkutvikling. Derfor er det viktig at personalet samarbeider om å øke kompetansen sin. Kunnskapsdepartementet har satset stort på kompetanseutvikling for å styrke kvaliteten i barnehagen. For å kunne lykkes med å utvikle kvaliteten samtidig som man realiserer kravene i rammeplanen, må man drive målrettet kompetanseøkning i barnehagen (Gotvassli, 2019, s. 15). Under arbeidet med kompetanseøkningen er det viktig at man støtter og hjelper hverandre. Her bør det være rom for å feile og prøve på nytt, samt gi hverandre tips og råd underveis. Man må også være åpen og mottakelig for respons og konstruktiv kritikk fra personalgruppa. Øking av kompetanse på områder som tegnspråk, hvordan øret virker og hvordan et høreapparat fungerer, bør ikke bare skje hos personalet, men også hos barnegruppa. Når personalet har tilegnet seg litt kunnskap om disse temaene, kan det være en ide å dele denne kunnskapen videre med barna.

Igjen kan vi trekke en parallell til flerspråklige barn. Sannsynligvis vil personalet ha mer kunnskap rundt flerspråklige barn og tilrettelegging for de, men man blir aldri helt utlært i noe. Derfor vil det være viktig å stadig jobbe med kompetanseutvikling. Morsmålstrening og andre tilretteleggende tilbud for flerspråklige barn bør heller ikke legges opp utenfor rammene av fellesskapets aktiviteter da dette vil påvirke barnas deltakelse i fellesskapet. Selv om barnet kanskje ikke går glipp av så mye, så vil fysisk tilstedeværelse ha noe å si for inkluderingen i

fellesskapet. Bare det å være til stede og være tilgjengelig for andre barn, vil øke muligheten for samspill og deltakelse i leken.

Kompetanseøkning og samarbeid i personalgruppa handler altså om å få opp kompetansen rundt tegnspråk, hvordan øret virker og hvordan et høreapparat fungerer. Under prosessen med kompetanseøkning er det viktig at personalet samarbeider og hjelper hverandre. man må tørre å ta imot konstruktiv kritikk og ikke være redd for å spørre om man er usikker.

5.3 Alle barns utbytte av tegnspråk og tegn til tale

Informant A forteller at de arbeider både med tegnspråk og med talespråk i barnehagen. Mens tegn til tale er en metode som skal hjelpe med å oppfatte det muntlige språket, er tegnspråk som tidligere nevnt, et fullverdig språk som har egne grammatiske regler og setningsoppbygging (Norges døveforbund, 2016). Avdelingen informanten jobber på er et tilbud for hørselshemmede, som vil si at alle barna som går på avdelingen enten har litt nedsatt hørsel, er helt döv eller er hørende og har foreldre som er hørselshemmet. Dette betyr at noen av barna kan snakke. Informant A nevner videre at barn med nedsatt hørsel ofte går glipp av mye gratis læring i dagligtalen rundt fordi de ikke har samme mulighet til å høre det som blir sagt og plukke opp på ord og begreper. Derfor er det viktig å benevne ting og si hva som er rundt oss.

«Det er språklæring i alt man gjør, utnytt alle situasjoner og prat!» - Informant A

Videre forklarte informant A at de også har systematisk innlæring av språket med temaarbeid, lesing, ordlek og spill. Hun sier at man egentlig kan gjøre alt det samme som man gjør med de andre hørende barna, bare at man må gjøre det mer intensivt og nøye flere ganger med de hørselshemmede barna.

Rammeplanen sier at barnehagen skal anerkjenne og verdsette barns ulike kommunikasjonsuttrykk og språk, også tegnspråk (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 23). Personalets holdninger til barnas morsmål vil ha stor betydning for hvor stor plass de ulike morsmålene får plass i barnehagen. Mye av kommunikasjonen mellom oss mennesker foregår nonverbalt. Det betyr at vi uttrykker oss med kroppsspråk, blick og mimikk. Ved å anerkjenne andre sider ved barnas kommunikasjon, kan personalet bidra til at barna får delta i fellesskapet på sine egne premisser (Gjervan, Andersen & Bleka, 2009, s. 130-132). Informant B påpeker at alle barn, både hørselshemmede, hørende og flerspråklige barn, har utbytte av å bruke

tegnspråk eller tegn til tale i barnehagen. I likhet med informantene mener jeg at bruk av tegnspråk eller tegn til tale beriker barnas mulighet til å uttrykke seg. Ved bruk av tegn får også barna en større variasjon i måten å uttrykke seg på. Det sies at barn har hundre språk, men at de blir fratatt 99 (Norsk Reggio Emilia nettverk, 2011).

«Tegnspråk gir flere kroker å henge språket på» - Informant A

I samtaler med flerspråklige kan man fort oppdage at kroppsspråk og mimikk utgjør mye av kommunikasjonen. Selv har jeg opplevd at kommunikasjon er så mye mer enn bare verbalspråket. Derfor er det viktig å fremme denne formen for kommunikasjon i barnehagen også. Hjelmervik nevner blant annet at mange foreldre til hørende barn er positive til tegnspråk og tegn til tale, og ønsker at barnet deres skal lære det. Selv viser også hørende barn ofte stor entusiasme og nysgjerrighet til tegnspråk (Hjelmervik, 2014, s. 183). Hørende barn vil ha et stort utbytte ved å bruke tegnspråk eller tegn til tale som støtte til den verbale delen av kommunikasjonen. Dette vil styrke deres språkutvikling samtidig som det gir dem mulighet til å kommunisere med det hørselshemmede barnet.

Mye av kommunikasjonen mellom oss mennesker består av kroppsspråk, blick og mimikk. På bakgrunn av dette vil tegnspråk eller tegn til tale styrke barns språkutvikling uavhengig av om de har nedsatt hørsel eller ikke. Dette fører ikke bare til at man kan snakke med andre hørselshemmede, men kommunikasjonen i seg selv blir enklere når man i tillegg tar i bruk kroppsspråket. Som informant A sier, gir tegnspråk barna flere kroker å henge språket på. Barn som er sein i språkutviklingen, flerspråklige barn og barn generelt, vil ha stort utbytte av å tilføre tegn til språket da de har lettere for å forstå denne formen for kommunikasjon. Ved å bruke tegnspråk eller tegn til tale i barnehagen legger man til rette for å gi barna muligheter til å kommunisere og lære språk gjennom bruk av flere sanser. Barn har allerede et kroppsspråk. De vinker, de peker, de gjør grimaser og de har en rekke andre handlingsuttrykk som brukes bevist for eksempel for å oppnå sosial kontakt. De fleste av oss kan både forstå og utføre flere hundre tegn, uten at vi er klar over det selv. Derfor handler bruken av tegn om å trene oss i å bruke kroppsspråk, mimikk, blick, gester og naturlige tegn. Det handler om å ta i bruk disse tegnene som en ressurs i språklæringen og i kommunikasjonen med andre. Språklæringen foregår ved bruk av flere sanser som syn, hørsel,

Alle barn, hørende, flerspråklige og hørselshemmede, har utbytte av å bruke tegnspråk eller tegn til tale. Dette vil ikke bare styrke barn med nedsatt hørsel, men alle barn i deres språkutvikling. Dette er også en fin mulighet til å skape et godt språkmiljø i barnehagen hvor barnas kommunikasjonsstrategier blir anerkjent og løftet fram.

5.4 Inkludering i barnefellesskapet

I arbeid for å inkludere det hørselshemmede barnet i barnegruppa, er gode voksne rollemodeller viktig. Det er også viktig at de voksne er inkluderende sier informant A. Informant C mener at den beste måten å inkludere et hørselshemmet barn på, er at alle kan tegnspråk. Inkludering handler mye om språk, det å forstå og bli forstått. Derfor vil det viktigste i forhold til inkludering være å kunne tegnspråk eller i det minste tegn til tale.

Informant B påpeker at de voksne bør sendes på tegnspråkkurs gjennom Statped og at de senere kan videreføre denne kunnskapen til barna. Man kan begynne med å introdusere tegnspråk og gjøre ting sammen for at det å bruke tegnspråk ikke blir så rart. Som tidligere nevnt vil det være hensiktsmessig å gjøre dette i mindre grupper da det blir mindre støy og forstyrrelser og man kan lettere fokusere på det som skjer. Ved bruk av små grupper vil det bli mer oversiktlig for barna å leke og lære, samt at den ansatte som har ansvar for gruppa får bedre muligheter til å støtte enkeltbarn enn om hele barnegruppa var samlet (Groven, 2017, s. 79).

«Det er hardt å skulle inkludere, du må være pålogget hele tiden.» - Informant A

Da jeg var på besøk i barnehagen for å intervju informant A, fikk jeg noen erfaringer selv med hvor vanskelig det er å være pålogget hele tiden. Inne på avdelingen brukte hun begge språkene når hun snakket til meg, altså både talespråket og tegnspråk. Selv om vi begge er hørende og kan kommunisere uten tegn, valgte hun å bruke tegn i tillegg slik at barna kunne forstå hva vi pratet om og på den måten få muligheten til å velge å delta i samtalen selv. Hadde dette vært en gruppe med hørende barn, ville de jo ha hørt det vi snakket om og på den måten hatt muligheten til å delta om de ville, men hørselshemmede barn har de ikke de samme forutsetningene for å kunne delta med mindre vi bruker begge språkene.

Jeg spurte informant A om hun ser noe sammenheng mellom inkludering av hørselshemmede barn og inkludering av flerspråklige barn. Da svarte hun at i begynnelsen så er det det. Sammenhengen er at de ikke har samme språk som resten av barnegruppa. Her vil det også

være gunstig å arbeide i små grupper i starten. Det som er hovedforskjellen på flerspråklige og hørselshemmede barn, er at de flerspråklige barna etter hvert vil lære seg norsk og på den måten komme inn i barnegruppa. Mens barn med så stort hørselstap at de ikke hører, vil aldri lære seg norsk da hørselshemmingen vil vedvare. En annen forskjell er at man kan si navnet til det flerkulturelle barnet og de snur seg, mens døve barn ikke vil reagere og du må bruke mer tid og fysisk gå bort for å få kontakt og kunne si noe.

En inkluderende barnehage forbindes med vennskap, fellesskap, tilhørighet, gode relasjoner og deltakelse i lek og andre aktiviteter i barnehagens hverdag. Som nevnt i teorikapitlet er inkludering i lek viktig for å kjenne at man hører til og har en plass i fellesskapet i barnegruppa (Kanstad & Kibsgaard, 2015, s. 12). Dermed vil arbeid i mindre grupper være hensiktsmessig for utvikling av felles grunnlag som kan bli tatt med inn i leken, samt å bygge relasjoner og vennskap. Skal barn med nedsatt hørsel få mulighet til å delta i fellesskapet, må personalet legge til rette for deltakelse i leken. Dette gjelder også flerspråklige barn som ikke har lært seg språket enda. Her er det viktig at de voksne bygger opp selvbildet til disse barna og gjøre de litt attraktive for de andre barna. Alle barn, også hørselshemmede og flerspråklige, lærer gjennom å være deltakere i samspill med andre (Kristoffersen & Simonsen, 2013, s. 3). Helt grunnleggende for alle barn er opplevelser av å høre til i et fellesskap med lek, aktiviteter og samvær. Det å være en del av dette fellesskapet bygger opp en følelse av identitet og menneskeverd, en følelse av å være noe, og å høre til (Gunnestad, 2014, s. 344).

Inkludering forutsetter at vi oppfatter likeverd, ikke bare som en rett til å være i et fellesskap, men som en rett til å være forskjellig (Spernes & Hatlem, 2019, s. 161). Personalet har ansvar for at alle barn skal få muligheten til å delta i barnefellesskapet og at ingen skal bli ekskludert. Gir vi barna mulighet til å være en del av noe, vil de også oppleve glede samtidig som de får erfaringer med inkludering. For barn er det viktig å bli inkludert i lek for å kjenne at en hører til og har en plass i barnefellesskapet. Inkludering og ekskludering er naturlige prosesser som hører til barnehagesamfunnet (Kibsgaard & Kanstad, 2015, s. 11-13). Å bli inkludert i lek er ikke alltid lett og man kan risikere å bli avvist. Noen barn er mer sårbare enn andre og takler denne avvisingen dårlig. Opplevelser av å bli avvist kan også være inspirerende og motivere barna til å utvikle alternative strategier for samhandling.

Som informant A sier, er inkludering vanskelig fordi man hele tiden må være pålogget. I tillegg er det mye ny kunnskap som må læres, både hos voksne og hos barna, for å kunne inkludere et

barn med nedsatt hørsel i barnegruppa. Tegnspråk eller tegn til tale, og ulike kommunikasjonsstrategier vil være nyttig i denne sammenhengen. Det er viktig at de voksne er gode rollemodeller og viser barna at de også er inkluderende. Barn ser ofte opp til de voksne rundt seg og hermer mye etter de voksne, og da er det viktig at de voksne er bevisste på dette slik at de er pålogget hele tiden og kan være gode forbilder for barna. Et inkluderende fellesskap skal gi rom for at barna kan uttrykke seg på sin måte og lære i et trygt miljø uavhengig av språkkunnskaper, kulturell bakgrunn eller funksjonsnivå. Barn utvikler seg i samspill med andre, derfor er inkludering i fellesskapet viktig for utvikling av identitet.

Inkludering i barnefellesskapet handler om å bygge relasjoner og vennskap gjennom arbeid i mindre grupper. Den beste måten å inkludere barn med nedsatt hørsel på, er ved at alle lærer seg tegnspråk eller tegn til tale. Å gjøre ting sammen for at det å bruke tegn som støtte til verbalspråket er viktig.

6. Avslutning

I denne oppgaven har jeg forsøkt å finne svar på problemstillingen:

Hvordan skape fellesskap når barna ikke deler språk?

Det å skulle finne et konkret svar på denne problemstillingen er ikke enkelt. I prinsippet handler det om hvilken kunnskap vi har og hvordan vi velger å bruke denne kunnskapen i det arbeidet vi gjør. Derfor vil jeg besvare problemstillingen i en kort oppsummering i lys av undersøkelsens funn.

En viktig del av arbeidet for å inkludere barn med hørselshemming i barnehagen er tilrettelegging. Tilrettelegging for inkludering handler primært om å gjøre folk i stand til å forstå tegnspråk. Da vil kompetanseøkning hos personalet være viktig for å få opp kompetansen rundt tegnspråk, hvordan øret virker og hvordan et høreapparat fungerer. Under prosessen med kompetanseøkning er det viktig at personalet samarbeider og hjelper hverandre. Her må man tørre å ta imot konstruktiv kritikk og ikke være redd for å spørre om man er usikker. Informantene påpeker at det er viktig for fellesskapet at personalet viderefører kompetansen sin og deler denne kunnskapen med barna. Arbeid i små grupper vil være gunstig i forhold til å formidle denne kunnskapen med barna og også for det hørselshemmede barnet ved at det

minsker støy og det gjør det lettere å følge med på det som skjer. Små grupper vil også være gunstig i forhold til deltakelse i lek, utvikling av vennskap og andre samspill med både voksne og barn. Barnehagen skal anerkjenne og verdsette barns ulike kommunikasjonsuttrykk og språk, også tegnspråk (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 23). Alle barn, både hørende, hørselshemmede og flerspråklige, har utbytte av å bruke tegnspråk eller tegn til tale. Dette vil styrke barn i deres språkutvikling og som informant A sa, så vil bruk av tegn gi barna flere kroker å henge språket sitt på. Informantene påpeker at den beste måten å inkludere barn med nedsatt hørsel på, er ved at alle lærer seg tegnspråk eller tegn til tale. Å gjøre ting sammen for at det å bruke tegn som støtte til verbalspråket ikke skal bli så rart, er viktig. Inkludering i barnefellesskapet handler om å bygge vennskap og relasjoner gjennom arbeid i mindre grupper.

Å forske på dette temaet har vært både interessant og lærerikt, og jeg tror erfaringene og kunnskapen jeg har fått i dette arbeidet vil komme godt med i arbeidslivet. Jeg har blant annet sett hvor viktig, og ikke minst nødvendig, det er med kompetanseøkning hos personalet samt tilrettelegging for inkludering. Som pedagogisk leder vil jeg fokusere på kompetanseheving og arbeide for å styrke bruken av tegn. Uavhengig av om det er barn med nedsatt hørsel eller ikke i barnegruppa. Ettersom informantene mine forteller at hele barnegruppa vil ha utbytte av dette, ønsker jeg å ta det med meg videre.

I arbeid med bacheloroppgaven har jeg blant annet prøvd å finne svar på hvordan man kan tilrettelegge for å inkludere barn i fellesskapet, med vekt på barn med hørselshemming. Jeg fant ut at kompetanseutvikling hos både de voksne og hos barna er sentralt. Hvis jeg kunne gjort noe annerledes i arbeidsprosessen, ville jeg ha gått dypere inn på hvordan barna har utbytte av at morsmålet deres blir løftet fram i barnefellesskapet. Dersom jeg skulle ha arbeidet videre med problemstillingen min, ville jeg på bakgrunn av dette, utdypet meg i hvordan språk kan skape et fellesskap.

7. Referanseliste

Arnesen, K. (2009, 13. februar) Andreas Møller. Hentet fra: https://nbl.snl.no/Andreas_M%C3%B8ller

Bergsland, M. & Jæger, H. (red.) (2014). *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Falkenberg, E.-S. & Kvam, M.H. (2012). I Befring, E. & Tangen, R. (red.) (2018). *Spesialpedagogikk*. (5. utgave). (ss. 426-445). Oslo: Cappelen Akademiske Forlag AS.

Gjervan, M., Andersen, C. & Bleka, M. (2006). *Se mangfold! Perspektiver på flerkulturelt arbeid i barnehagen*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk

Gorven, B. (2017). Organisering av spesialpedagogisk hjelp i barnehagen: ordninger, begrunnelser og dilemmaer. I Lyngseth, E. J. & Mørland, B. (red.) *Tidlig innsats i tidlig barndom* (ss. 74-86). Oslo: Gyldendal.

Gotvassli, K. A. (2019). *Boka om ledelse i barnehagen*. (2.utgave). Oslo: Universitetsforlaget.

Gunnestad, A. (2014). Resiliens som tilnærming i arbeid med barn som trenger særskilt hjelp. I Sjøvik, P. (red). *En barnehage for alle. Spesialpedagogikk i barnehagelærerutdanningen* (ss. 324-350). Oslo: Universitetsforlaget.

Hillesøy, S. (2019). Små barns lekende fellesskap i barnehagen. I Ohna, S. E. & Simonsen, E. (red.) *Barn med nedsatt hørsel. Læring i fellesskap* (ss. 24-41). Oslo: Gyldendal.

Hjelmervik, E. (2014). Det hørselshemmede barnet. Kommunikasjon og språk – tilrettelegging i barnehagen. I Hvidsten, B.I.B (red.) *Spesialpedagogikk i barnehagen* (ss. 173-189). Bergen: Fagbokforlaget.

Johannessen, A., Tuft, P.A. og Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag AS

Kunnskapsdepartementet. (2017). Rammeplanen for barnehagen: Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. Hentet fra: <https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bokmal2017.pdf>

Laugen, N.J. & Heian, A. (2017). Små barn med hørselstap – strakstilbud med familien i sentrum. I Lyngseth, E.J. & Mørland, B. (red) *Tidlig innsats i tidlig barndom*. (ss. 186-201). Oslo: Gyldendal akademisk.

Larsen, A.K. (2017). *En enklere metode- Veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode*. Bergen: Fagbokforlaget

Larsen, A. K. & Slåtten, M. V. (2015) *En bok om oppvekst. Samfunnsfag for barnehagelærere*. (4.utgave). Bergen: Fagbokforlaget

Moen, K. (2004). *Nærmiljø og samfunn i barnehagen*. Oslo: Universitetsforlaget.

Norges døveforbund (2016). Om tegnspråk. Hentet fra: <https://www.doveforbundet.no/tegnsprak/hva>

Norsk Reggio Emilia Nettverk (2011). Tvert i mot, det er hundre som finns! Hentet fra: <http://www.reggioemilia.no/et-barn-har-hundre-spraringk---loris-malaguzzi.html>

Ohna, S. E., & Simonsen, E.(red). (2019) *Barn med nedsatt hørsel. Lærings i fellesskap*. Oslo: Gyldendal akademisk

Personopplysningsloven. (2018). Lov om behandling av personopplysninger (LOV-2018-12-20-116). Hentet fra <https://lovdata.no/lov/2018-06-15-38/§1>

Pritchard, P. & Zahl, T.S. (2013). Pedagogisk tilrettelegging for en god bimodal tospråklig opplæring i barnehagen. I *Veiene til en god bimodal tospråklighet hos døve og sterkt tunghørte*.

Pritchard, P. & Zahl, T.S. Lastet ned fra

<http://www.statped.no/globalassets/publikasjoner/statped-skriftserie/veiene---hele.pdf>

Sjøvik, P. (red.) (2014). *En barnehage for alle. Spesialpedagogikk i barnehagelærerutdanningen*. (3. utgave). Oslo: Universitetsforlaget.

Spernes, K. & Hatlem, M. (2019). *Den flerkulturelle barnehagen i bevegelse. Teoretiske og praktiske perspektiver*. (2. utgave). Oslo: Gyldendal.

Statped (2020, 13. november). Hva er inkludering. Hentet fra:

<https://www.statped.no/temaer/inkludering/hva-er-inkludering/>

Stortinget (2018, 19. juni). Skriftlig spørsmål fra Freddy Andre Øvstegård (SV) til kunnskaps- og integreringsministeren. Hentet fra: <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Skriftlige-sporsmal-og-svar/Skriftlig-sporsmal/?qid=72685>

Tjora, A. H. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. (3. utgave). Oslo: Gyldendal akademisk.

Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget

8. Vedlegg

8.1 Intervjuguide

Spørsmål til tolk:

1. Hvor har du kompetansen din om hørselshemming hos barn fra?
2. Hvordan kan man jobbe for å inkludere hørselshemmede barn i barnegruppa? (hva kan man konkret gjøre i bhg hverdagen for å inkludere?)
3. Hvordan kan man arbeide for at barnegruppen kan inkludere det hørselshemmede barnet i leken og fellesskapet?
4. Hvordan kan man inkludere alle, både barn og voksne i det hørselshemmede barnets verden?
5. Hvordan kan man arbeide med personalet (øke kunnskap, samarbeide) når man har et barn med nedsatt hørsel i barnegruppa?

Spørsmål til pedagogisk leder:

1. Hvor har du kompetansen din om hørselshemming hos barn fra?
2. Hvordan kan man arbeide for å inkludere hørselshemmede barn og flerspråklige barn i barnegruppa? (hva kan man konkret gjøre i bhg hverdagen for å inkludere? Ser du noe sammenheng mellom hørselshemmede barn og flerspråklige barn?)
3. Hva er viktig å tenke på når man skal inkludere barn med hørselstap i barnehagehverdagen?
4. Hvordan kan man arbeide for at barnegruppen kan inkludere det hørselshemmede barnet i leken og fellesskapet? (hvordan kan man arbeide for at barnegruppen kan inkludere flerspråklige barn i leken og fellesskapet?)
5. Hvordan kan man inkludere alle, både barn og voksne i det hørselshemmede barnets verden?
6. Hvordan arbeider dere med språk hos de hørselshemmede barna og er det mulig å gjøre dette i fellesskap sammen med de hørende barna? (hvilken påvirkning vil det ha for hverdagen til det hørselshemmede barnet? Kan dette også gjøres med flerspråklige barn og deres språk?)
7. Hvordan kan man arbeide med personalet (øke kunnskap, samarbeide) når man har et barn med nedsatt hørsel i barnegruppa?
8. Hva er viktig i et foreldresamarbeid der barnet har nedsatt hørsel?

Spørsmål til hørselshemmet informant

1. Hvordan opplevde du å gå i en vanlig barnehage? (altså sammen med normalhørende barn?)
2. Følte du at du ble inkludert i fellesskapet og barnegruppa?
3. Hva mener du er viktig for personalet å tenke på når de har et hørselshemmet barn i barnegruppa sammen med andre hørende?
4. Tror du tegn til tale eller tegnspråk er noe hele barnegruppa kunne lært seg sammen? Og vil dette være til hjelp for det hørselshemmede barnet?
5. Hvordan kan man inkludere alle, både barn og voksne, i det hørselshemmede barnets verden?
6. Hvordan kan man arbeide for å inkludere hørselshemmede og flerspråklige barn i barnegruppa?

8.2 Samtykkeskjema

Vil du delta i bachelorprosjektet «*Hvordan skape fellesskap når barna ikke deler språk*»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et bachelorprosjekt hvor formålet er å *finne ut av hvordan man kan arbeide i barnehagen for å inkludere de hørselshemmede barna i barnefellesskapet*. I dette skrivet gir jeg/vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

I dette prosjektet vil jeg finne ut av hvordan man kan jobbe med å øke fellesskapet i barnegruppa når barna ikke deler språk. Her har jeg valgt å fokusere på hvordan man kan inkludere de hørselshemmede barna i fellesskapet og hvordan de hørende barna kan bli inkludert i verdenen til de hørselshemmede.

Problemstillingen er: «hvordan skape fellesskap når barna ikke deler språk?» med fokus på hørselshemmede barn. Her ønsker jeg å finne ut av hvordan de hørselshemmede barna i leken fungerer? Hva skjer når de møter hørende? Hvordan kan vi som voksne arbeide for å få de hørselshemmede barna inn i leken? Hva blir de voksenes rolle under arbeid med hørselshemmede barn?

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning er ansvarlig for prosjektet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Metoden for dette prosjektet er intervju og observasjon (hvis mulig). Opplysningene som samles inn, vil være spørsmål knyttet til prosjektet som stilles i form av et intervju. Her vil opplysningene registreres ved å notere.

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du svarer på spørsmål under et intervju eller fyller ut et spørreskjema. Intervjuet/spørreskjemaet inneholder blant annet spørsmål om hvordan å arbeide med hørselshemmede barn, hva de voksenes rolle er og hvordan å skape et fellesskap på tvers av språk.

Hvis barn deltar, kan foreldre få høre om prosjektet på forhånd.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke ditt samtykke fram til prosjektets slutt, uten å oppgi noen grunn.

Hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg/vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg/vi har fortalt om i dette skrivet. Jeg/vi behandler opplysningene konfidensielt og alle navn anonymiseres.

Prosjektet skal avsluttes *30.04.2021*.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig
(Veileder)

Student

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *[sett inn tittel]*. Jeg samtykker til:

å delta i *(sett inn aktuell metode, f.eks. intervju, spørreskjema, observasjon)*.

Dato:

Siden prosjektet ikke er behandlet av NSD, kan jeg/vi ikke innhente din underskrift. Samtykket blir derfor gitt ved at du krysser av i boksen ovenfor.